

اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی تهران معاونت بررسی‌های اقتصادی

مروری بر عملکرد بودجه عمومی دولت در سال ۱۳۹۶

در سال ۱۳۹۶، ۹۲٫۳ درصد از رقم منابع عمومی دولت نسبت به بودجه مصوب تحقق یافته که عمدتاً از محل واگذاری دارایی‌های سرمایه‌ای بوده است. سهم درآمدهای مالیاتی از منابع عمومی دولت با رشد ۰٫۵ واحد درصدی نسبت به سال ۱۳۹۵ به حدود ۳۶ درصد رسیده است. در سال ۱۳۹۶، ۲۹ درصد از درآمدهای عمومی دولت نیز از طریق فروش نفت و فرآورده‌های نفتی تامین شده که در مقایسه با سال ۱۳۹۵، حدود ۳ واحد درصد کاهش یافته است. تقریباً ۱۴ درصد از منابع دولت نیز در بخش هزینه‌های عمرانی صرف شده که از رقم مصوب بودجه دولت در سال ۱۳۹۶ کمتر بوده است. در ادامه، به جزئیات گزارش بودجه‌ای دولت به همراه تحلیلی از برخی از نسبت‌های بودجه‌ای پرداخته می‌شود.

مردادماه ۱۳۹۷

تهیه و تنظیم: راحله قریشی

بودجه عمومی دولت

مجموع مصارف عمومی دولت
۳۲۰ هزار میلیارد تومان

مجموع منابع عمومی دولت
۳۲۰ هزار میلیارد تومان

- تخصیص کردان
صفر
- تملك دارایی های مالی
۳۳۰,۲ هزار میلیارد تومان
- تملك دارایی های سرمایه ای
۴۳,۹ هزار میلیارد تومان
- هزینه های جاری
۲۴۲,۹ هزار میلیارد تومان

- درآمدها
۱۶۷,۶ هزار میلیارد تومان
- واگذاری دارایی های سرمایه ای
۹۲,۳ هزار میلیارد تومان
- واگذاری دارایی های مالی
۶۰,۲ هزار میلیارد تومان

- سایر درآمدها
۵۱,۸ هزار میلیارد تومان
- درآمدهای مالیاتی
۱۱۵,۸ هزار میلیارد تومان

- واگذاری طرح تملك دارایی های سرمایه ای
صفر
- منابع حاصل از فروش اموال منقول و غیر منقول
۳۳,۶ هزار میلیارد تومان
- منابع حاصل از نفت و فرآورده های نفتی
۹۱,۹ هزار میلیارد تومان

جمع مالیات های غیر مستقیم
۶۲,۷ هزار میلیارد تومان

جمع مالیات های مستقیم
۵۳,۲ هزار میلیارد تومان

منابع حاصل از ارزش نفت خام
۶۸,۹ هزار میلیارد تومان

سایر
۲۳ هزار میلیارد تومان

- سایر
۵,۵ هزار میلیارد تومان
- مالیات بر ارزش افزوده
۳۶,۹ هزار میلیارد تومان
- مالیات بر واردات
۳۳,۷ هزار میلیارد تومان
- سایر
۳۱ هزار میلیارد تومان
- مالیات مشاغل
۳,۵ هزار میلیارد تومان
- مالیات اشخاص غیر حقوقی دولتی
۱۸,۷ هزار میلیارد تومان

عملکرد بودجه در بخش منابع عمومی دولت

بر اساس قانون بودجه سال ۱۳۹۶، منابع عمومی دولت (درآمدها، واگذاری دارایی های سرمایه ای و واگذاری دارایی های مالی)، معادل ۳۴۶٫۸ هزار میلیارد تومان مصوب شده بود که از این مقدار رقمی معادل ۳۲۰ هزار میلیارد تومان طی سال مذکور محقق شده است. رشد عملکرد منابع عمومی سال ۱۳۹۶ نسبت به سال ۱۳۹۵، برابر با ۱۳٫۱ درصد است که در مقایسه با رشد عملکرد ۱۳۹۵ نسبت به سال ۱۳۹۴ (۴۰ درصد)، میزان رشد اسمی عملکرد دولت در بخش منابع کاهش یافته است.

در بین اجزای منابع عمومی دولت، بخش درآمدها، معادل ۱۷۴٫۱ هزار میلیارد تومان، بخش واگذاری دارایی های سرمایه ای ۱۱۹ هزار میلیارد تومان و بخش واگذاری دارایی های مالی ۵۳٫۷ هزار میلیارد تومان هدف گذاری شده بود که عملکرد آنها به ترتیب ۱۶۷٫۶، ۹۲٫۳ و ۶۰٫۲ هزار میلیارد تومان بوده است. در بخش واگذاری دارایی های مالی میزان تحقق یافته بالاتر از میزان مصوب شده است. حدود ۷۵ درصد از واگذاری دارایی های سرمایه ای (معادل ۶۹ هزار میلیارد تومان) مربوط به فروش نفت خام کشور بوده که نسبت به سال ۱۳۹۵ تقریباً ۲۵ درصد افزایش یافته است.

جدول ۱- عملکرد دولت در بخش منابع عمومی بودجه مصوب سال ۱۳۹۶ (هزار میلیارد تومان، درصد)

شرح	قانون بودجه ۱۳۹۶	عملکرد بودجه ۱۳۹۶	درصد تغییر نسبت به ۱۳۹۵	میزان تحقق
درآمدها	۱۷۴٫۱	۱۶۷٫۶	۱۴٫۷	۹۶٫۲
واگذاری دارایی های سرمایه ای	۱۱۹٫۰	۹۲٫۳	۲۴٫۲	۷۷٫۶
واگذاری دارایی های مالی	۵۳٫۷	۶۰٫۲	-۴٫۲	۱۱۲٫۰
مجموع منابع عمومی دولت	۳۴۶٫۸	۳۲۰٫۰	۱۳٫۱	۹۲٫۳

منبع: بانک مرکزی ج.ا.ا

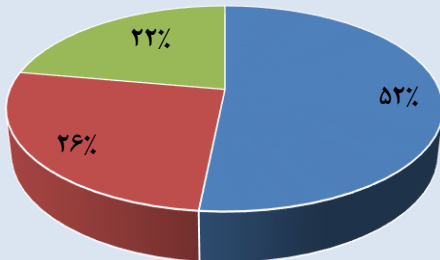
با مقایسه ترکیب منابع عمومی بودجه بر اساس عملکرد دولت در سال های ۱۳۹۵ و ۱۳۹۶، میزان واگذاری دارایی های مالی از ۲۲٫۲ درصد به ۱۸٫۸ درصد در سال ۱۳۹۶ کاهش یافته است.

در مقایسه با رشد شاخص عمومی بهای کالاها و خدمات ۹٫۶ درصد در سال ۱۳۹۶، در این سال رشد حقیقی اقلام منابع عمومی بودجه دولت برای دو جزء درآمدها و واگذاری دارایی های سرمایه ای، مثبت بوده است.

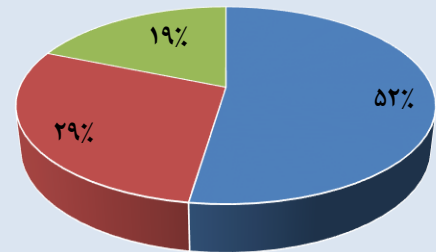
معاونت بررسی های اقتصادی

نمودار ۱- ترکیب منابع عمومی بودجه بر اساس عملکرد دولت طی سال های ۱۳۹۵ و ۱۳۹۶

سال ۱۳۹۵

سال ۱۳۹۶

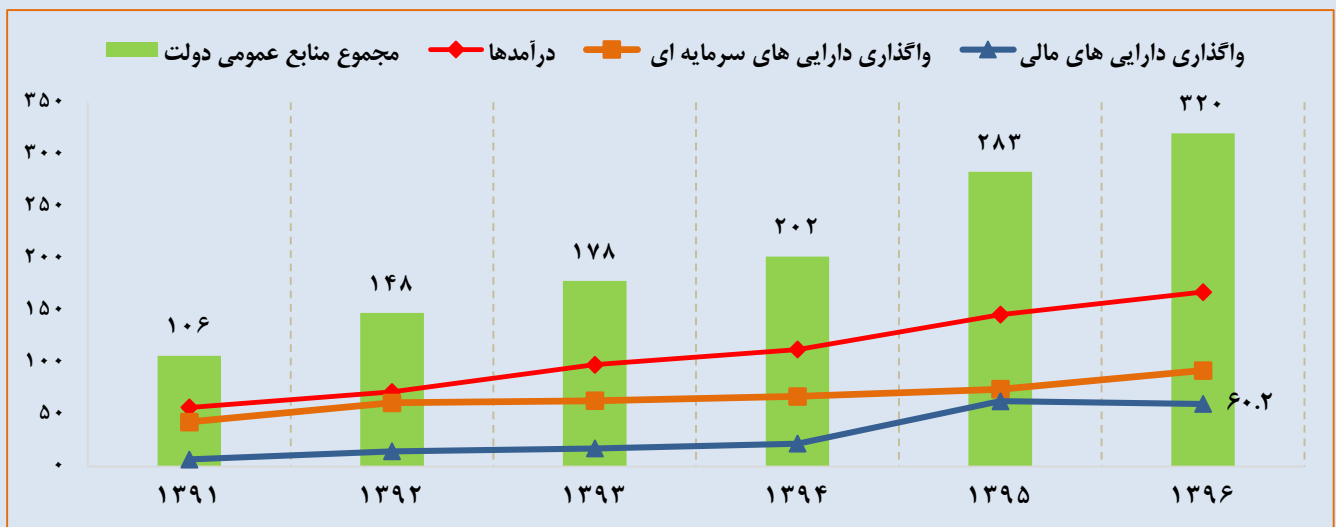

واگذاری دارایی های مالی   واگذاری دارایی های سرمایه ای   درآمدها   واگذاری دارایی های مالی   واگذاری دارایی های سرمایه ای   درآمدها

منبع: بانک مرکزی ج.ا.ا.

مجموع منابع عمومی دولت به همراه اجزای منابع عمومی طی سال های ۱۳۹۱ تا سال ۱۳۹۵، روند صعودی داشته است ولی در سال ۱۳۹۶، میزان واگذاری دارایی های مالی از ۶۲٫۷ هزار میلیارد تومان، به ۶۰٫۲ هزار میلیارد تومان کاهش یافته است (نمودار ۲).

نمودار ۲- روند عملکرد دولت در تحقق منابع عمومی بودجه طی سال های ۱۳۹۱ تا ۱۳۹۶ (هزار میلیارد تومان)

منبع: بانک مرکزی ج.ا.ا.

درآمدهای مالیاتی دولت در سال ۱۳۹۶ رشدی حدود ۱۴٫۲ درصد داشته و از ۱۰۱٫۵ هزار میلیارد تومان به ۱۱۵٫۸ هزار میلیارد تومان در سال ۱۳۹۶ رسیده است. میزان رشد مالیات های مستقیم ۷٫۶ درصد و میزان رشد مالیات های غیرمستقیم ۲۰٫۳ درصد بوده است. در بین اجزای مالیات های مستقیم، مالیات اشخاص حقوقی غیردولتی و مالیات حقوق کارکنان بخش خصوصی رشد منفی داشته است و در بین اجزای مالیات های غیرمستقیم، مالیات واردات خودرو رشد منفی حدودا ۵ درصد را تجربه کرد. در بخش مالیات بر واردات و حقوق ورودی سایر کالاها میزان درآمد دولت بالاتر از میزان هدف گذاری شده تحقق یافته است.

جدول ۲- عملکرد دولت در تحقق درآمدهای مالیاتی بودجه مصوب سال ۱۳۹۶ (هزار میلیارد تومان، درصد)

سهم از درآمدهای مالیاتی	میزان تحقق نسبت به قانون مصوب	درصد تغییر نسبت به عملکرد ۱۳۹۵	عملکرد بودجه ۱۳۹۶	قانون بودجه ۱۳۹۶	
۳۰.۲	۹۵.۵	۱۰.۳	۳۵.۰	۳۶.۷	مالیات اشخاص حقوقی
۱۶.۱	۷۸.۶	-۵.۵	۱۸.۷	۲۳.۷	مالیات اشخاص حقوقی غیردولتی
۱۳.۲	۸۸.۵	۱.۹	۱۵.۳	۱۷.۲	مالیات بر درآمدها
۴.۰	۸۷.۰	-۱.۳	۴.۶	۵.۳	مالیات حقوق کارکنان بخش خصوصی
۳.۹	۸۳.۸	۱۲.۸	۴.۵	۵.۴	مالیات مشاغل
۴۵.۹	۹۳.۵	۷.۶	۵۳.۲	۵۶.۹	جمع مالیات های مستقیم
۱۹.۶	۱۳۰.۴	۲۳.۹	۲۲.۷	۱۷.۴	مالیات بر واردات
۱۶.۵	۱۴۴.۲	۲۸.۱	۱۹.۲	۱۳.۳	حقوق ورودی سایر کالاها
۲.۲	۷۸.۶	-۴.۹	۲.۵	۳.۲	مالیات واردات خودرو
۳۴.۵	۹۴.۸	۱۸.۴	۴۰.۰	۴۲.۲	مالیات بر کالاها و خدمات
۵۴.۱	۱۰۵.۲	۲۰.۳	۶۲.۷	۵۹.۶	جمع مالیات های غیر مستقیم
۱۰۰	۹۹.۵	۱۴.۲	۱۱۵.۸	۱۱۶.۵	جمع کل مالیات ها

منبع: بانک مرکزی ج.ا.ا.

عملکرد بودجه در بخش مصارف عمومی دولت

میزان مصارف عمومی دولت از ۲۸۳ هزار میلیارد تومان در سال ۱۳۹۵ به ۳۲۰ هزار میلیارد تومان در سال ۱۳۹۶ رسیده است. عملکرد بودجه در رابطه با مصرف حدود ۲۴۳ هزار میلیارد تومان هزینه های جاری در سال ۱۳۹۶ نشان می دهد که اگرچه رقم در مقایسه با بودجه مصوب کاهش داشته ولی در مقایسه با عملکرد سال ۱۳۹۵ از رشد ۱۷,۳ درصد برخوردار بوده است. میزان مصارف دولت در بخش تملک دارایی های مالی علی رغم اینکه به میزان ۲ درصد نسبت به سال قبل کمتر شده ولی کماکان اختلاف قابل ملاحظه ای با مقدار هدف گذاری شده دارد. تملک دارایی های سرمایه ای (هزینه های عمرانی) دولت نسبت به سال ۱۳۹۵ رشد ۴,۳ درصدی داشته اما ۶۱,۵ درصد از بودجه مصوب محقق شده است. نسبت هزینه های عمرانی دولت به فروش نفت خام در سال ۱۳۹۶، تقریباً ۶۴ درصد بوده؛ در حالی که بر اساس ارقام بودجه مصوب، این نسبت حدود ۷۱,۲ درصد پیش بینی شده بود.

در مقایسه با رشد شاخص عمومی بهای کالاها و خدمات ۹,۶ درصد در سال ۱۳۹۶، در این سال رشد حقیقی اقلام مصارف عمومی بودجه دولت برای جزء هزینه های جاری مثبت و برای سایر اقلام منفی بوده است.

جدول ۳- عملکرد دولت در تحقق مصارف عمومی بودجه مصوب سال ۱۳۹۶ (هزار میلیارد تومان و درصد)

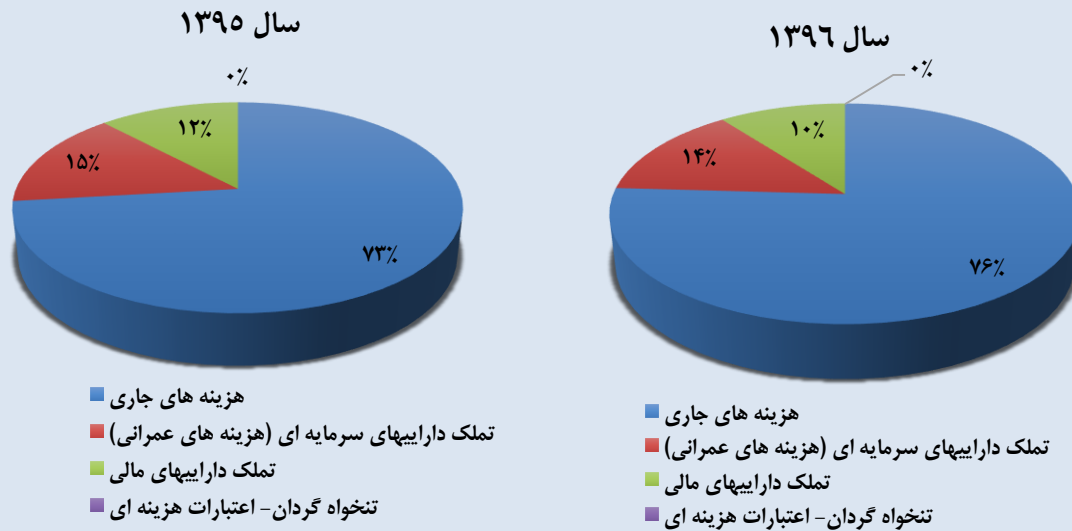
شرح	قانون بودجه ۱۳۹۶	عملکرد بودجه ۱۳۹۶	درصد تغییر نسبت به سال ۱۳۹۵	میزان تحقق (درصد)
هزینه های جاری	۲۵۳.۸	۲۴۲.۹	۱۷.۴	۹۵.۷
تملك دارایی های سرمایه ای	۷۱.۴	۴۳.۹	۴.۳	۶۱.۵
تملك دارایی های مالی	۲۱.۶	۳۳.۲	-۲.۱	۱۵۳.۸
تنخواه گردان - اعتبارات هزینه ای	۰.۰	۰.۰	۰	-
مجموع مصارف عمومی دولت	۳۴۶.۸	۳۲۰.۰	۱۳.۱	۹۲.۳

منبع: بانک مرکزی ج.ا.ا.

معاونت بررسی های اقتصادی

با مقایسه ترکیب مصارف عمومی دولت در سال ۱۳۹۵ و ۱۳۹۶، می توان مشاهده نمود که سهم هزینه های جاری از ۷۳ درصد به ۷۶ درصد افزایش یافته، اما سهم تملک دارایی های مالی و تملک دارایی های سرمایه ای کاهش یافته است.

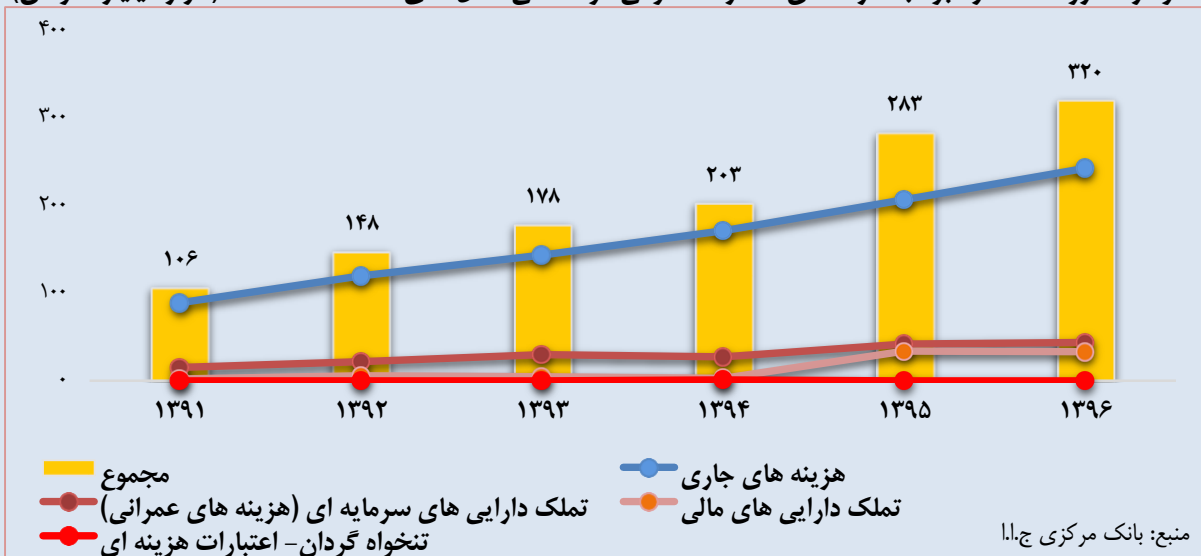
نمودار ۳- ترکیب مصارف عمومی دولت در عملکرد سال ۱۳۹۵ و ۱۳۹۶ (درصد)

منبع: بانک مرکزی ج.ا.ا.

بررسی عملکرد مصارف عمومی بودجه طی سال های اخیر نشان می دهد که طی این سال ها همواره مصارف عمومی رشد داشته است. میزان رشد سال ۱۳۹۵ نسبت به سال های قبل بیشتر بوده است ولی مجدداً در سال ۱۳۹۶ میزان رشد مشابه سال های ۱۳۹۴-۱۳۹۱، با شیب ملایمی صورت گرفته است.

نمودار ۴- روند عملکرد بودجه در تحقق مصارف عمومی دولت طی سال های ۱۳۹۱ تا ۱۳۹۶ (هزار میلیارد تومان)

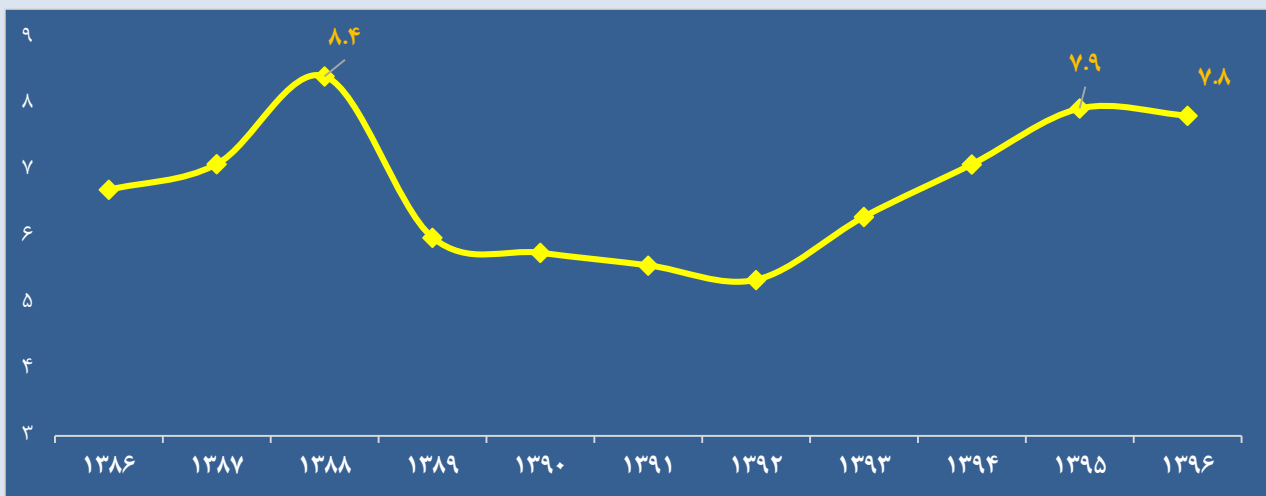

منبع: بانک مرکزی ج.ا.ا.

مقایسه نسبت های بودجه ای

مقایسه نسبت درآمد مالیاتی به GDP کشور طی سال های ۱۳۸۶-۱۳۹۶ نشان می دهد حداکثر مقدار این نسبت در سال ۱۳۸۸ و به میزان ۸,۴ درصد به وقوع پیوسته است. بعد از آن تا ۱۳۹۲ نسبت درآمدهای مالیاتی از تولید ناخالص داخلی کاهش یافته تا اینکه در سال ۱۳۹۵ به نسبت سال ۱۳۸۸ نزدیک می شود. در سال ۱۳۹۶ نیز نسبت این نوع از درآمدهای دولت به GDP کشور نسبت به سال ۱۳۹۵ کاهش یافته است. در کشورهای عضو OECD، به طور متوسط نسبت درآمدهای مالیاتی به GDP حدود ۳۴,۳ درصد است. میانگین این نسبت برای اقتصادهای در حال توسعه معادل ۱۵ درصد است. این رقم در کشور ترکیه در سال ۲۰۱۶ حدود ۲۵,۵ درصد بوده است.

نمودار ۵- نسبت درآمد مالیاتی به تولید ناخالص داخلی طی سال های ۱۳۸۶-۱۳۹۶

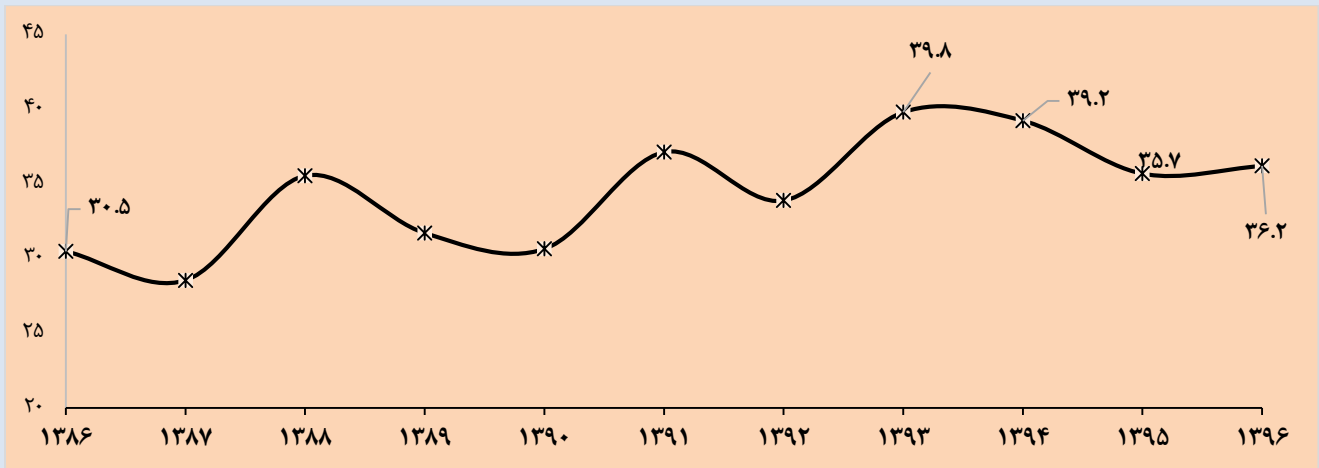
منبع داده ها: بانک مرکزی ج.ا.

سهم درآمدهای مالیاتی از کل منابع عمومی دولت در سال ۱۳۹۶ به ۳۶,۲ درصد رسیده که نسبت به رقم حدود ۴۰ درصدی سال ۱۳۹۳ حدود ۳,۶ واحد درصد کاهش یافته است. البته شایان ذکر است که این نسبت در بودجه مصوب سال ۱۳۹۶ حدود ۳۴ درصد پیش بینی شده بود.

مطابق نمودار ۵، طی سال های ۱۳۸۶-۱۳۹۶ بیشترین سهم درآمدهای مالیاتی از منابع عمومی دولت مربوط به سال ۱۳۹۳ بوده است. روند نزولی این سهم از سال ۱۳۹۳ تا سال ۱۳۹۶ نشان می دهد توان دولت برای تامین هزینه های خود از محل مالیات طی سه سال اخیر تضعیف شده است.

معاونت بررسی های اقتصادی

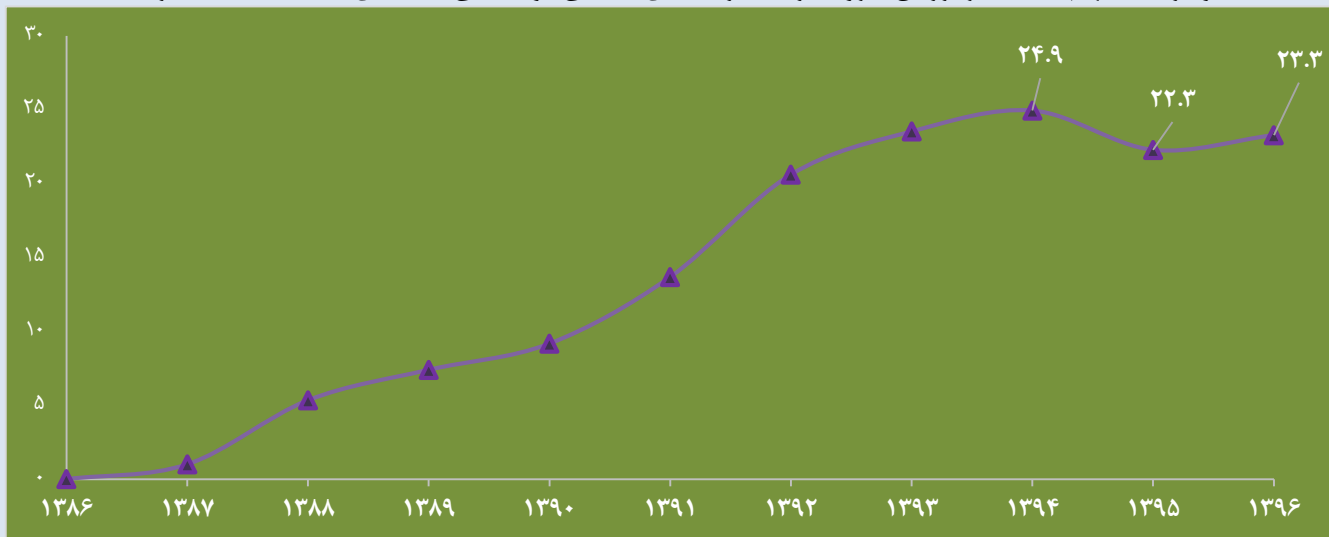
نمودار ۶- سهم درآمدهای مالیاتی از کل منابع عمومی بودجه دولت طی سال های ۱۳۸۶-۱۳۹۶، درصد

منبع داده ها: بانک مرکزی ج.ا.ا.

سهم مالیات بر ارزش افزوده از کل درآمدهای مالیاتی دولت طی سال های ۱۳۸۶-۱۳۹۴، افزایشی بوده و در سال های ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۴ شیب نسبتاً تندی به خود گرفته است. در سال ۱۳۹۶ حدود ۲۳ درصد از درآمدهای مالیاتی کشور از محل مالیات بر ارزش افزوده حاصل شده که از رقم مشابه در سال ۱۳۹۴ کمتر است (نمودار ۷). این نسبت در کشورهای عضو OECD به طور متوسط بیش از ۲۰ درصد و در کشور شیلی حدود ۴۲ درصد است (۲۰۱۴).

نمودار ۷- سهم مالیات بر ارزش افزوده از کل درآمدهای مالیاتی دولت طی سال های ۱۳۸۶-۱۳۹۶، درصد

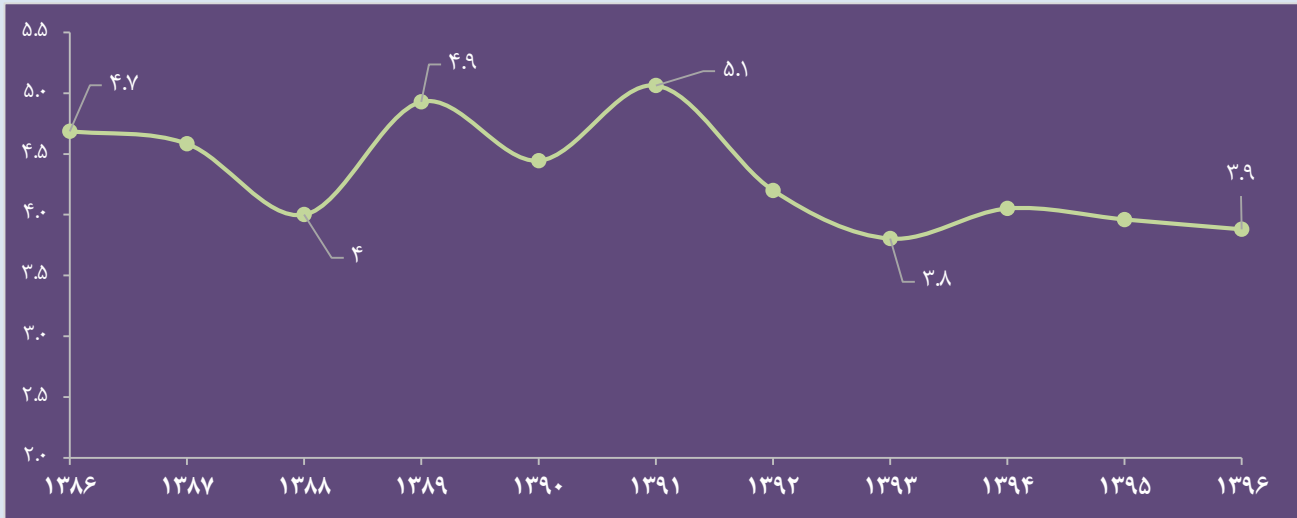
منبع داده ها: بانک مرکزی ج.ا.ا.

طی سال های ۱۳۸۶-۱۳۹۶ سهم درآمدهای حاصل از مالیات مشاغل از کل درآمدهای مالیاتی دولت بین ۳.۸ درصد تا ۵.۱ درصد نوسان داشته است (نمودار ۸). در سال ۱۳۹۶ این نسبت به ۳.۹ درصد رسیده است.

معاونت بررسی های اقتصادی

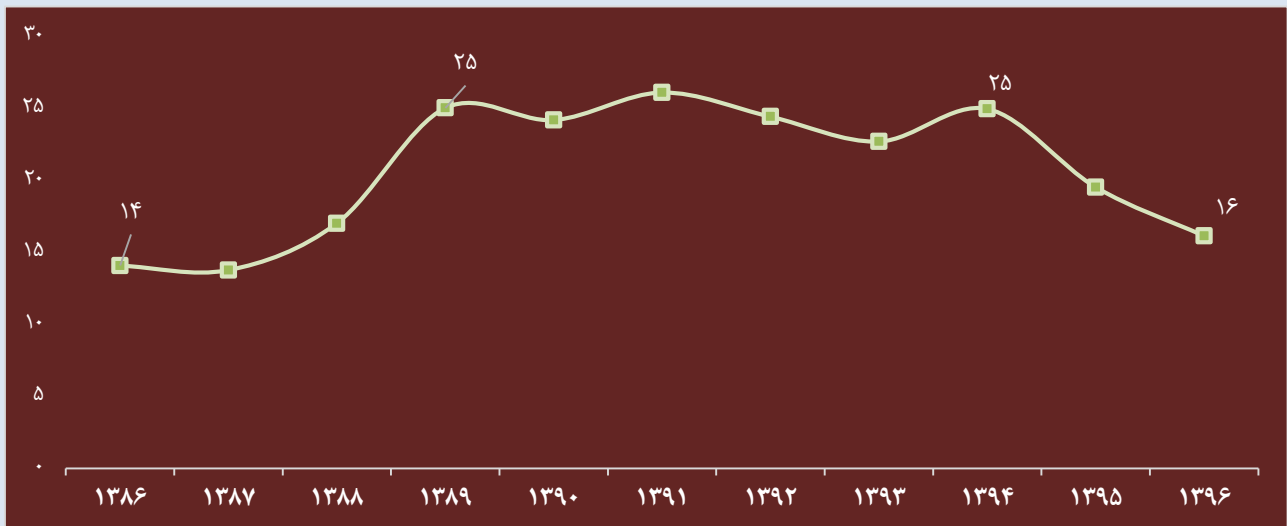
نمودار ۸- سهم درآمد مالیات مشاغل از درآمدهای مالیاتی دولت طی سالهای ۱۳۸۶-۱۳۹۶ ، درصد

منبع داده ها: بانک مرکزی ج.ا.ا.

در سال ۱۳۹۶، حدود ۱۶ درصد از درآمدهای مالیاتی دولت از محل مالیات شرکت های خصوصی بوده است (تقریباً ۴ برابر مالیات مشاغل). همانطور که در نمودار ۹ نشان داده شده است، این نسبت در مقایسه با متوسط سال های ۱۳۹۴-۱۳۸۹ کاهش یافته است (نمودار ۹).

نمودار ۹- سهم درآمد مالیات اشخاص حقوقی غیر دولتی از کل درآمدهای مالیاتی دولت طی سالهای ۱۳۸۶-۱۳۹۶، درصد

منبع داده ها: بانک مرکزی ج.ا.ا.

در سال ۱۳۹۶، حدود ۲۹ درصد از منابع عمومی دولت از محل نفت و فرآورده های نفتی تامین شده است. شایان ذکر است که این نسبت در بودجه مصوب سال ۱۳۹۶ حدود ۳۳ درصد پیش بینی شده بود. نمودار ۱۰ نشان می دهد طی ۱۰

معاونت بررسی های اقتصادی

سال اخیر، تامین منابع بودجه ای دولت از طریق نفت، در سال های ۱۳۸۹ و ۱۳۹۰ با افزایش قیمت نفت به اوج خود رسیده و بعد از آن روند کاهشی داشته است.

نمودار ۱۰- سهم درآمد نفتی از کل منابع عمومی دولت طی سال های ۱۳۸۶-۱۳۹۶، درصد

منبع داده ها: بانک مرکزی ج.ا.ا.